

УДК 347.9

DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v6.2024.9>**Л. Л. Нескороджена***orcid.org/0000-0002-1484-3557**кандидат юридичних наук, доцент,**доцент кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права
Державного торговельно-економічного університету***Г. З. Лазько***orcid.org/0000-0002-9671-8951**кандидат юридичних наук, доцент,**помічник – консультант народного депутата України*

ВСТАНОВЛЕННЯ ФАКТУ СМЕРТІ ОСОБИ ЧИ ОГОЛОШЕННЯ ПОМЕРЛИМ: ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

Постановка проблеми. З початком повномасштабного вторгнення росії на Україну, багато людей зникли, про їх місце знаходження невідомо. Станом на середину листопада 2024 року в Україні зниклими безвісти за особливих обставин вважалися 53 868 осіб – і військових, і цивільних. Серед них є й діти [23]. Із зникненням особи постає ряд юридичних питань, а саме: що робити з майном особи, особливо якщо у власності особи були тварини, яких потрібно годувати, утримувати, прибирати за ними; яким чином здійснювати нарахування виплат, на які особа має право (наприклад, страхове відшкодування); чи будуть сплачуватися і надалі аліментні виплати, чи можна членам сім'ї подати документи на виплату державної допомоги тощо. Крім того, на практиці не завжди зрозуміло, коли потрібно особу оголошувати померлою, а коли потрібно встановлювати факт смерті. На нашу думку показовою в цій ситуації є справа № 387/228/24, провадження № 61-11539св24 [15], а саме Постановою ВС від 24 грудня 2024 року, було відмовлено заявниці у встановленні факту смерті матері, яка виїхала з України під час повномасштабного вторгнення рф та померла на території рф. Верховний суд констатував, що оскільки свідоцтво про смерть видане на підставі законодавства іноземної держави, на території якої померла мати заявниці, підстав для встановлення факту смерті немає. Однак заявник чітко зазначила, що вона хоче отримати свідоцтво про смерть матері з метою вступу в спадщину. Але органи державної реєстрації актів цивільного стану відмовили, у зв'язку з відсутністю належним чином оформленого свідоцтва про смерть. Як видно з матеріалів справи Добровеличківського районного суду Кіровоградської області [21], як суду I інстанції по цій справі, доказами були свідоцтво про народження померлої, свідоцтво про шлюб та свідоцтво про смерть, видане Подольським Головним управлінням ЗАГС Московської

області. Водночас суд зазначив, що вказане свідоцтво роздруковане із месенджера заявниці та в оригінальному вигляді вказаний документ відсутній, тобто заявник подав документи, які не відповідають вимогам ст. 95 ЦПК України. Далі суд зазначає, що відповідно до п. 3.1 Інструкції про порядок реєстрації актів громадянського стану в дипломатичних представництвах та консульських установах України, реєстрація смерті громадян України, померлих за кордоном, провадиться консулом за останнім місцем проживання померлого, за місцем настання смерті, виявлення тіла померлого або за місцем поховання. Відповідно до пункту 3.3 свідоцтво про смерть видається близьким родичам померлого або надсилається разом з паспортним документом померлого до Міністерства закордонних справ України для передачі вищезазначеним особам. У зв'язку із набранням чинності 23 грудня 2022 року Закону України «Про зупинення дії та вихід з Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах та Протокол до Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах від 22 січня 1993 року» № 2783-IX від 01 грудня 2022 року, зупинено дію Конвенції у відносинах з російською федерацією та Республікою Білорусь. Тобто встановити факт смерті не можливо, бо є свідоцтво про смерть видане іноземною державою, але отримати паперове свідоцтво заявниці не може через зупинення співпраці з рф, відповідно вступити в спадщину вона також не може. На відміну від Постанови Верховного Суду від 28 лютого 2024 року у справі № 506/358/22 [12], де суд запропонував дружині звернутися до суду про оголошення особи померлою, а не про встановлення факту смерті, в справі № 387/228/24 суд нічого не радив заявниці, а просто відмовив. Тому важливим є вирішення питання, коли потрібно встановлювати факт смерті, а коли ого-

лошувати особу померлою, тому що це має не лише теоретичне, а й практичне значення.

Ступінь наукової розробленості теми. З повномасштабним вторгненням РФ до України актуалізувалося дослідження питання встановлення смерті військовослужбовців та цивільних осіб як на території України, так і на території РФ та непідконтрольних Україні територіях. Так, Н.Ю. Голубева, В.В. Гансецька, досліджували питання встановлення факту народження та смерті на тимчасово окупованих територіях [4; 3], К.А. Водяна, О. Кухарєв, В.В. Ластовка, досліджували питання про встановлення смерті військовослужбовців [2; 6; 7], Т.В. Корчак аналізувала цивільно-правові наслідки оголошення фізичної особи померлою за законодавством України [5] та інші. Разом з тим, недосконалість законодавства та неоднозначність судової практики дають поштовх для нових досліджень зазначеної теми.

Мета статті полягає у дослідженні теоретичних та практичних аспектів встановлення факту смерті особи, виявлення прогалин та недоліків у правозастосовній практиці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Питання встановлення смерті регулюється і Цивільним кодексом України, і Цивільним процесуальним кодексом України. Підстави для оголошення особи померлою передбачені в ст. ст. 46–48 ЦК України, а саме:

– якщо про місце перебування фізичної особи у місці її постійного проживання немає відомостей протягом трьох років;

– якщо фізична особа пропала безвісти за обставин, що загрожували їй смертю або дають підставу припускати її загибель від певного нещасного випадку, – протягом шести місяців;

– якщо сталася надзвичайна ситуація техногенного та природного характеру внаслідок якої фізична особа зникла, то її оголошують померлою через місяць після завершення роботи спеціальної комісії, яка розслідувала причини надзвичайної ситуації техногенного та природного характеру;

– якщо фізична особа пропала безвісти у зв'язку з воєнними діями, збройним конфліктом, то вона може бути оголошена судом померлою після спливу двох років від дня закінчення воєнних дій. З урахуванням конкретних обставин справи суд може оголосити фізичну особу померлою і до спливу цього строку, але не раніше спливу шести місяців.

Цивільний процесуальний кодекс України регулює процесуальний порядок встановлення факту смерті, встановлення факту реєстрації смерті та оголошення особи померлою. При цьому слід мати на увазі, що встановлення зазначених підстав факту смерті відрізняється

від встановлення факту реєстрації смерті та від оголошення особи померлою. Про це неодноразово наголошувалося в судових рішеннях [11; 12; 15 та інші]. Тому ці всі факти регулюються різними статтями ЦПК України. Так, питання оголошення особи померлою вирішуються за допомогою ст. ст. 305-309 ЦПК України, а встановлення факту смерті особи в певний час у разі неможливості реєстрації органом державної реєстрації актів цивільного стану факту смерті та встановлення факту смерті особи, яка пропала безвісти за обставин, що загрожували їй смертю або дають підстави вважати її загиблою від певного нещасного випадку внаслідок надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру – за правилами статей 315-319 ЦПК України.

01.07.2022 року в Цивільний процесуальний кодекс були внесені зміни щодо встановлення факту народження або смерті особи в умовах воєнного чи надзвичайного стану та на тимчасово окупованих територіях [18] та передбачена можливість встановлення факту смерті особи, яка проживала на тимчасово окупованих територіях (ст. 317 ЦПК України).

Для кращого розуміння з практичної точки зору теми оголошення особи померлою чи встановлення факту смерті варто звернутися до судової практики, якої на даний час вже є достатньо. Наприклад, до Постанови Верховного Суду від 28 лютого 2024 року у справі № 506/358/22, яку ми вже згадували, про встановлення факту смерті чоловіка – військовослужбовця. Одним єдиним доказом по цій справі був акт про настання смерті, складений помічником командира військової частини. Верховний Суд вказав, що єдиного доказу недостатньо для встановлення факту смерті фізичної особи, у тому числі у зв'язку з воєнними діями та запропонував дружині звернутися до суду про оголошення особи померлою, а не про встановлення факту смерті [12].

В постанові від 26 лютого 2024 року у справі № 686/9938/23, Верховний Суд вказав, що існують достатні підстави, підтвержені належними доказами, для оголошення особи загиблою під час виконання військового обов'язку щодо захисту України у російсько-українській війні від дня вірогідної смерті, а саме на сайті Президента України опублікований Указ про нагородження особи орденом «За мужність» III ступеня (посмертно) та є акт про настання смерті від 04 квітня 2022 року № 364/БТГр/39, затверджений командиром військової частини [16].

Постанова Верховного Суду від 31 травня 2023 року у справі № 177/11/20 стосувалася подій 2014 року, а саме особа зникла під час виходу з оточення в районі Іловайська, тобто за обставин, що загрожували смертю, до сьогодні немає відомостей щодо місця його перебування

як за місцем постійного проживання, так і за місцем проходження служби. Верховний Суд задовольнив заяву про оголошення особи померлою на підставі таких доказів:

– відповіді Штабу Антитерористичного центру при СБУ від 12 лютого 2020 року, в якій зазначено, що ОСОБА_3 рахується безвісти зниклим в районі проведення АТО, інформації щодо його місцезнаходження немає;

– довідки Комунального підприємства «Криворізька центральна районна лікарня» Криворізької районної ради Дніпропетровської області від 25 лютого 2020 року № 367, останнє звернення ОСОБА_3 до закладу охорони здоров'я відбулося 16 лютого 2008 року, з 2014 року до 2020 року, ОСОБА_3 за медичною допомогою не звертався;

– висновку генетичної експертизи [17].

У постанові від 13 березня 2024 року у справі № 204/7924/23 Верховний Суд зазначив, що за наявності припущень про факт смерті фізичної особи, у тому числі у зв'язку з воєнними діями, без достовірних доказів, які свідчать про цей факт, правильним буде звернення до суду із заявою про оголошення судом особи померлою, а не із заявою про встановлення факту смерті цієї фізичної особи. Доказами по цій справі були витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань, копії процесуальних документів з матеріалів кримінального провадження та відомості щодо руху коштів на картковому рахунку [13]. Однак, як вірно зазначає Верховний Суд, заявником не надано належних та допустимих доказів, на підставі яких суд може достовірно встановити смерть осіб.

У постанові від 7 листопада 2023 року у справі № 607/159/23 КЦС ВС акцентував на тому, що в суду наявне саме право, а не обов'язок оголосити особу померлою за умови відсутності в місці її постійного проживання відомостей про місце її перебування протягом трьох років, на що прямо вказує ч. 1 ст. 46 ЦК України. При розгляді справ цієї категорії судам необхідно, крім іншого, з'ясувати, чи може бути відсутність особи умисною, тобто чи не переховується вона від правоохоронних органів з метою уникнення юридичної відповідальності. Відсутність безумовних доказів або суперечність у доказах на підтвердження обставин, що надаються заявником та/або заінтересованими особами, унеможливує оголошення особи померлою [22].

Особливості розгляду справ щодо встановлення факту смерті чи оголошення особи померлою. Перш за все варто зазначити що ця категорія справ розглядається за правилами окремого провадження, тобто неповного цивільного судочинства, в порядку якого розглядаються цивільні справи про підтвердження наявності

або відсутності юридичних фактів, що мають значення для охорони прав, свобод та інтересів особи або створення умов здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав або підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав (ст. 293 ЦПК України). Доцільно згадати і правову позицію Верховного Суду від 18 січня 2024 р., згідно з якою чинне законодавство не передбачає іншого судового порядку підтвердження факту, що має юридичне значення, окрім як розгляд справ про встановлення факту, що має юридичне значення, в порядку цивільного судочинства (п. 107 Постанови Верховного Суду) [11]. Цивільний процесуальний кодекс вимагає дотримання правил розгляду зазначених категорій справ, а саме:

підсудність. Щодо оголошення особи померлою, то заява подається до суду за місцем проживання заявника або за останнім відомим місцем проживання (перебування) фізичної особи, місцезнаходження якої невідоме, або за місцезнаходженням її майна (ст. 305 ЦПК України). Щодо встановлення смерті особи в певний час у разі неможливості реєстрації органом державної реєстрації актів цивільного стану факту смерті чи встановлення смерті особи, яка пропала безвісти за обставин, що загрожували їй смертю або дають підстави вважати її загиблою від певного нещасного випадку внаслідок надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру – заява фізичної особи про встановлення факту, що має юридичне значення, подається до суду за місцем її проживання (ст. 316 ЦПК України). Заява про встановлення факту смерті особи на території, на якій введено воєнний чи надзвичайний стан, або на тимчасово окупованій території України, визначеній такою відповідно до законодавства, може бути подана членами сім'ї померлого, їхніми представниками або іншими заінтересованими особами (якщо встановлення факту смерті особи впливає на їхні права, обов'язки чи законні інтереси) до будь-якого місцевого суду України, що здійснює правосуддя, незалежно від місця проживання (перебування) заявника (ст. 317 ЦПК України).

зміст заяви. Щодо оголошення особи померлою, то в заяві повинно бути зазначено: для якої мети необхідно заявникові визнати фізичну особу безвісно відсутньою або оголосити її померлою; обставини, що підтверджують безвісну відсутність фізичної особи, або обставини, що загрожували смертю фізичній особі, яка пропала безвісти, або обставини, що дають підставу припускати її загибель від певного нещасного випадку (ст. 306 ЦПК України). Щодо інших справ окремого провадження, які аналізуються в цій статті – повинно бути зазначено: 1) який факт заявник просить встановити та з якою

метою; 2) причини неможливості одержання або відновлення документів, що посвідчують цей факт; 3) докази, що підтверджують факт (ст. 318 ЦПК України).

учасники справи. За результатами аналізу ст. ст. 46-48 ЦК України, ст.ст. 315-319 ЦПК України, судової практики особами, які беруть участь у справах окремого провадження щодо оголошення померлим чи встановлення факту смерті є:

– заявник та заінтересовані особи. На практиці є випадки, коли зацікавленою особою був роботодавець. Так, ТОВ «АЛЛЮ» є заінтересованою у встановленні факту смерті особи, оскільки встановлення такого факту впливає на його права, обов'язки та законні інтереси, так як підприємство не має можливості звільнити без відповідного рішення суду особу, яка зникла, та прийняти на роботу нового працівника [14]. Такі дії роботодавця не суперечать ЦПК України, адже відповідно до ст. 357 ЦПК України передбачено, що заява про встановлення факту смерті особи на території, на якій введено воєнний чи надзвичайний стан, або на тимчасово окупованій території України, визначеній такою відповідно до законодавства, може бути подана членами сім'ї померлого, їхніми представниками або іншими заінтересованими особами, якщо встановлення факту смерті особи впливає на їхні права, обов'язки чи законні інтереси);

– Міністерство оборони України або відповідні військові частини. Відповідно до правової позиції Верховного суду (постанова Верховного суду від 10 липня 2024 року у справі № 686/11198/22) вони підлягають залученню до участі у справах про оголошення військовослужбовця померлим або визнання його безвісно відсутнім під час встановлення юридичного факту смерті військовослужбовця [9].

докази по справі. Як видно з аналізу судової практики, питання встановлення факту смерті особи чи визнання її померлою виникає у зв'язку з неможливістю отримати свідоцтво про смерть, тобто основного документу на підставі якого відкривається спадщина, отримуються різні державні допомоги тощо. За загальним правилом (ст. 17 Закону України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану [19]) державна реєстрація смерті проводиться органом державної реєстрації актів цивільного стану на підставі: документа встановленої форми про смерть, виданого закладом охорони здоров'я або судово-медичною установою, якщо є в наявності тіло; рішення суду про встановлення факту смерті особи в певний час або про оголошення її померлою в разі відсутності тіла. Конкретизація документів, на підставі яких здійснюється державна реєстрація факту смерті передбачена в п. 1 розділу 5 Правил державної

реєстрації актів цивільного стану в Україні [20]. Відповідно до зазначеного нормативно-правового акту підставою для державної реєстрації смерті є: а) лікарське свідоцтво про смерть (форма № 106/о) установленої форми; б) фельдшерська довідка про смерть (форма № 106-1/о) установленої форми; в) лікарське свідоцтво про перинатальну смерть; г) рішення суду про оголошення особи померлою; г) рішення суду про встановлення факту смерті особи в певний час; д) повідомлення державного архіву або органів Служби безпеки України у разі реєстрації смерті осіб, репресованих за рішенням несудових та судових органів; е) повідомлення установи виконання покарань або слідчого ізолятора, надіслане разом з лікарським свідоцтвом про смерть. Але відсутність зазначених документів і є підставою для звернення до суду для встановлення факту смерті особи чи оголошення її померлою.

Варто погодитися з Є. Болюбаш, що можуть бути специфічні обставини смерті, наприклад:

– зникнення особи безвісти. Якщо смерть особи не була документально зафіксована через зникнення (в умовах війни, катастроф, аварій), суд може розглядати такі справи на підставі непрямих доказів і свідчень очевидців;

– обставини смерті під час бойових дій. Для підтвердження таких фактів можуть використовуватися: свідчення військових колег; документи з військових архівів; висновки експертів про місце загибелі [1, с. 404].

О. Печений зазначає, що розглядаючи справи про оголошення особи померлою, суд завжди буде виходити з певних припущень, звертаючись при цьому до непрямих доказів.

Враховуючи, що конструкція безвісної відсутності ґрунтується на припущеннях, при її застосуванні, особливо у сфері спадкування, виникають питання підтвердження або спростування цих припущень, достовірності чи недостовірності фактичних обставин і доказів, що стали підставою для оголошення особи померлою [8, с. 34]. Це підтверджується і судовою практикою. Так, Верховний Суд у справі № 591/1461/19, зазначив, що «Звертаючись до суду з даною заявою ОСОБА_1 просила встановити саме факт смерті ОСОБА_3, який зник безвісти 25 серпня 2018 року у віці 34 роки за обставин, що загрожували йому смертю. З наданих Сумським ВП ГУНП матеріалів вбачається ймовірність вживання ОСОБА_3 алкогольних напоїв разом з ОСОБА_5. Висловлювання «що робити з тілом», отримане з електронної переписки осіб, які були знайомі з ОСОБА_3, не можна сприймати як смерть останнього, оскільки сленгове значення слова «тіло» є багатозначним, зокрема так називають особу, яка знаходиться у стані алкогольного сп'яніння. Також з електронної переписки

вбачається, що ОСОБА_3 залишив квартиру» [10]. Тому в цій ситуації Судом було зазначено про неможливість встановити факт смерті.

Висновки. Беручи до уваги викладене, варто зробити такі висновки:

– особа може бути оголошена в судовому порядку померлим у разі встановлення обставин, на підставі яких суд робить вірогідне припущення про смерть громадянина. Оголошення судом громадянина померлим усуває невизначеність у правовідносинах за участю особи, яка тривалий час є відсутньою за місцем свого постійного проживання і місце перебування якої невідоме;

– за наявності припущень про факт смерті фізичної особи, у тому числі у зв'язку з воєнними діями, без достовірних доказів, які свідчать про цей факт, правильним буде звернення до суду із заявою про оголошення судом особи померлою (частина друга статті 46 ЦК України), а не із заявою про встановлення факту смерті цієї фізичної особи (пункт 8 частини першої статті 315 ЦПК України);

– розглядаючи справи про оголошення особи померлою, суд завжди буде виходити з певних припущень, звертаючись при цьому до непрямих доказів. Щодо встановлення факту смерті – то рішення суду повинно ґрунтуватись на реальних доказах, які підтверджують смерть особи;

– відповідно до норм ЦК України, ЦПК України фізична особа оголошується померлою від дня набрання законної сили рішенням суду про це, а в деяких випадках – день ймовірної загибелі особи. При встановленні ж факту смерті днем смерті вважається день фактичного її настання.

Література

1. Болюбаш Є.В. Особливості процесу доказування у справах про встановлення факту народження або смерті особи. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. № 12 (40) Серія «Управління та адміністрування», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка». С. 398–407. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-12\(40\)-398-407](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-12(40)-398-407)
2. Водяна К.А. Окремі питання встановлення факту смерті військовослужбовця. Матеріали ХІІ-ої Міжнародної науково-практичної конференції (07 лютого 2024 року, м. Анкара (Туреччина), дистанційно). URL: <https://ir.duan.edu.ua/server/api/core/bitstreams/13cf8605-72c9-44d2-8051-2c58077dfddc/content#page=98>
3. Гансецька, В. (2023). Правовий аналіз справ щодо встановлення факту народження або смерті на тимчасово окупованих територіях України. *Молодий вчений*, 11 (123), 105–110. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-11-123-9>
4. Голубева Н.Ю. Встановлення факту народження та смерті на тимчасово окупованих територіях. Проблеми цивільного права у постпандемічну добу: матер. круг. столу (м. Одеса, 26 травня 2023 р.) [Електронне видання] / укл.: І.В. Давидова, О.В. Шамота ; за ред.: Є.О. Харитонова, І.В. Давидової; Нац. ун-т «Одес. юрид. академія». Одеса, 2023. С. 19–23.
5. Корчак Т.В. Цивільно-правові наслідки оголошення фізичної особи померлою за законодавством України: дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.03 / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2017. 210 с.
6. Кухарев О. Розгляд судами справ про оголошення військовослужбовців померлими або встановлення факту їх смерті: нестабільні грані. *Судово-юридична газета*. 2024. <https://sud.ua/uk/news/blog/302394-rozglyad-sudami-sprav-pro-ogoloshennya-viyskovosluzhbovtziv-pomerlimi-abo-vstanovlennya-faktu-yikh-smerti-nestabilni-grani>.
7. Ластовка В. В. Окремі аспекти провадження у справах про встановлення факту смерті військовослужбовця на тимчасово окупованій території. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 5. С. 478–481.
8. Печений О. Практичні аспекти справ окремого провадження про оголошення фізичної особи померлою. *Вісник Національної асоціації адвокатів України*. 2024. № 5. С. 33–40.
9. Постанова Верховного Суду від 10 липня 2024 року справа № 686/11198/22 провадження № 61-4913 св 24 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120313835>
10. Постанова Верховного суду від 10 червня 2021 року справа № 591/1461/19 провадження № 61-10316св20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97700359>
11. Постанова Верховного Суду від 18 січня 2024 р., справа № 560/17953/21, провадження № 11-150апн23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116512563>
12. Постанова Верховного суду від 28 лютого 2024 року у справі № 506/358/22 провадження № 61-7094св23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117624259>;
13. Постанова ВС від 13 березня 2024 року справа № 204/7924/23 провадження № 61-16728св23 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117823610>
14. Постанова ВС від 16 грудня 2024 року, справа № 204/10297/23 провадження № 61-18007св23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123841428>
15. Постанова ВС від 24 грудня 2024 року справа № 387/228/24, провадження № 61-11539св24 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124042973>
16. Постанова ВС від 26 лютого 2024 року справа № 686/9938/23 провадження № 61-15733 св 23 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117277289>
17. Постанова ВС від 31 травня 2023 року справа № 177/11/20 провадження № 61-14634св21 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111460366>
18. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей провадження у справах про встановлення факту народження або смерті особи в умовах воєнного чи надзвичайного стану та на тимчасово окупованих територіях: Закон України від 1 липня 2022 року № 2345-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2345-20#Text>
19. Про державну реєстрацію актів цивільного стану: Закон України від 1 липня 2010 року № 2398-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2398-17#Text>
20. Про затвердження Правил державної реєстрації актів цивільного стану в Україні: Наказ Міністерства юстиції України від 18.10.2000 № 52/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0719-00#Text>
21. Рішення Добровеличківського районного суду Кіровоградської області ЄУН 387/228/24,

номер провадження по справі 2-о/387/19/24 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119288166>

22. Суддя ВС проаналізувала судову практику щодо оголошення фізичної особи померлою та про встановлення факту смерті особи. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1591217/>

23. Ханін С. У списках не значиться. Як під час війни в Україні шукають зниклих безвісти. URL: <https://dif.org.ua/article/u-spiskakh-ne-znachitsya-yak-pid-chas-viyni-v-ukraini-shukayut-zniklikh-bezvisti>

Анотація

Нескороджена Л. Л., Лазько Г. З. Встановлення факту смерті особи чи оголошення померлим: питання теорії та практики. – Стаття.

У статті розглянуті теоретичні та практичні аспекти оголошення особи померлою чи встановлення факту смерті. Вказано, що така категорія справ регулюється Цивільним кодексом України та Цивільним процесуальним кодексом України. Проаналізована судово-практика, Постанови Верховного Суду, звернута увага на докази на підставі яких суд приймав рішення. Констатовано, що особа може бути оголошена в судовому порядку померлим у разі встановлення обставин, на підставі яких суд робить вірогідне припущення про смерть громадянина. За наявності припущень про факт смерті фізичної особи, у тому числі у зв'язку з воєнними діями, без достовірних доказів, які свідчать про цей факт, правильним буде звернення до суду із заявою про оголошення судом особи померлою (частина друга статті 46 ЦК України), а не із заявою про встановлення факту смерті цієї фізичної особи (пункт 8 частини першої статті 315 ЦПК України).

Проаналізовані особливості розгляду справ про оголошення особи померлою чи встановлення факту. Зазначено, що цивільний процесуальний кодекс вимагає дотримання правил розгляду зазначених категорій справ, а саме: правил підсудності, правильності викладення змісту заяви, належності доказів. Звернута увага та те, що Міністерство оборони України або відповідні військові частини підлягають залученню до участі у справах про оголошення військовослужбовця померлим або визнання його безвісно відсутнім під час встановлення юридичного факту смерті військовослужбовця. Наведені докази, на підставі яких суд може винести рішення в зазначеній категорії справ.

Зроблено висновки, що особа може бути оголошена в судовому порядку померлим у разі встановлення обставин, на підставі яких суд робить вірогідне припущення про смерть громадянина. За наявності припущень про факт смерті фізичної особи, у тому числі у зв'язку з воєнними діями, без достовірних доказів, які свідчать про цей факт, правильним буде звернення до суду із заявою про оголошення судом особи померлою (частина друга статті 46 ЦК України), а не із заявою про встановлення факту смерті цієї фізичної особи (пункт 8 частини першої статті 315 ЦПК України). Розглядаючи справи про оголошення особи померлою, суд завжди буде виходити з певних припущень, звертаючись при цьому до непрямих доказів. Щодо встановлення факту смерті – то рішення суду повинно ґрунтуватись на реальних доказах, які підтверджують смерть особи.

Ключові слова: окреме провадження, оголошення особи померлим, встановлення факту смерті.

Summary

Neskorodzhena L. L., Lazko G. Z. Establishing the fact of death of a person or declaring him dead: issues of theory and practice. – Article.

The article considers the theoretical and practical aspects of declaring a person dead or establishing the fact of death. It is indicated that this category of cases is regulated by the Civil Code of Ukraine and the Civil Procedure Code of Ukraine. The case law, the Resolutions of the Supreme Court are analyzed, attention is paid to the evidence on the basis of which the court made a decision. It is stated that a person may be declared dead in court if circumstances are established on the basis of which the court makes a plausible assumption about the death of a citizen. If there are assumptions about the fact of the death of an individual, including in connection with military operations, without reliable evidence indicating this fact, it will be correct to apply to the court with an application for the court to declare the person deceased (Part Two of Article 46 of the Civil Code of Ukraine), and not with an application to establish the fact of the death of this individual (Clause 8 of Part One of Article 315 of the Civil Procedure Code of Ukraine).

The features of the consideration of cases on the declaration of a person deceased or the establishment of the fact are analyzed. It is noted that the Civil Procedure Code requires compliance with the rules for considering the specified categories of cases, namely: the rules of jurisdiction, the correctness of the statement of the content of the application, the relevance of evidence. Attention is also drawn to the fact that the Ministry of Defense of Ukraine or the relevant military units are subject to involvement in cases on the declaration of a serviceman as deceased or recognition of him as missing when establishing the legal fact of the death of a serviceman. The evidence is provided on the basis of which the court may make a decision in the specified category of cases.

It was concluded that a person may be declared dead in court if circumstances are established on the basis of which the court makes a plausible assumption about the death of a citizen. If there are assumptions about the fact of the death of an individual, including in connection with military operations, without reliable evidence indicating this fact, it would be correct to apply to the court with an application for the court to declare the person dead (Part Two of Article 46 of the Civil Code of Ukraine), and not with an application to establish the fact of the death of this individual (Clause 8 of Part One of Article 315 of the Civil Procedure Code of Ukraine). When considering cases on declaring a person dead, the court will always proceed from certain assumptions, while referring to indirect evidence. As for establishing the fact of death, the court's decision must be based on real evidence confirming the death of the person.

Key words: separate proceedings, declaration of a person as deceased, establishment of the fact of death.